

Základní škola Glowackého, 181 00 Praha 8, Glowackého 555/6

## STRATEGIE ŠIKANY

Zpracoval:	Mgr. Petra Watzingerová, metodik prevence
Schválil:	Mgr. Simona Škaloudová, ředitelka školy
Platnosti ode dne:	4. 9. 2023

# Program proti šikanování

Dodatek Školního preventivního programu, zpracovaný v souladu s Metodickým pokynem ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č.j. 24 246/2008-6 a s ustanovením § 29 zákona č. 5651/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů.

Cílem programu je vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí a co nejdříve odhalit a účinně řešit šikanování.

Základem prevence šikanování a násilí je podpora pozitivních vzájemných vztahů mezi žáky a mezi žáky a učiteli, a to zejména:

1. podpora solidarity a tolerance
2. podpora vědomí sounáležitosti
3. vytváření podmínek pro zapojení všech žáků do aktivit třídy a školy
4. rozvoj spolupráce mezi dětmi a jejich vzájemného respektu
5. rozvíjení jednání v souladu s právními normami a s důrazem na právní odpovědnost jedince.

### Pedagogičtí pracovníci a jejich kompetence:

#### Výchovný poradce

Výchovný poradce úzce spolupracuje s metodikem prevence, v případě odhalení šikanování navrhuje opatření, svolání výchovné komise, vede individuální konzultace s dětmi, s rodiči, informuje o možnostech odborné péče a další pomoci (adresář sociálních služeb, linku bezpečí, apod.). Jedná se sociálním odborem. Konzultuje problémy s odbornými pracovišti – SPC, PPP.

#### Metodik prevence

Metodik prevence spoluvytváří Program proti šikanování, podílí se na jeho realizaci. Komunikuje s učiteli v oblasti primární prevence, v případě vzniklého problému dává podněty k možné nápravě. Spolupracuje se specializovanými institucemi a organizacemi, zejména s metodikem prevence v PPP. Předává informace týkající se diagnostiky a řešení šikany.

#### Pedagogové

Věnují se v rámci výuky rozvoji kompetencí žáků v oblasti sociálních dovedností, učí podle principů a metod v rámci koncepce školy. Třídní učitelé provádějí průběžnou diagnostiku žáků a třídy, podílí se na odhalování šikany a vyšetřování počáteční šikany. Třídní učitel je v

kontaktu s rodiči žáků své třídy prostřednictvím třídních schůzek, konzultačních hodin a dalších možností komunikace. Pedagogičtí pracovníci vedou důsledně a systematicky žáky k osvojování norem mezilidských vztahů založených na demokratických principech, respektujících identitu a individualitu žáka. Pomáhají rozvíjet pozitivní mezilidské vztahy a úctu k životu druhého člověka.

Všichni pedagogičtí pracovníci by měli vnímat vztahy mezi žáky a atmosféru v třídních kolektivech, kde působí, jako nedílnou a velmi důležitou součást své práce. Důležité aktivity školy nelze spojovat jen s určitým vyučovacím předmětem nebo skupinou předmětů. Vztahy a chování pedagogických i nepedagogických pracovníků vůči sobě a vůči žákům ovlivňují chování žáků.

### **Ředitel školy:**

Sleduje problémy v kontextu celé školy a dělá personální a organizační opatření ke zlepšení vzájemného soužití ve škole. Svolává v případě potřeby výchovnou komisi za účasti rodičů, pedagogů apod.

Je odpovědný za systémové aktivity školy v oblasti prevence šikanování a násilí. Vychází přitom z komplexního pojetí preventivní strategie.

Zajistí vzdělávání pracovníků (pedagogických i nepedagogických) v akreditovaných kurzech k problematice šikanování.

Zajistí, aby žáci i pedagogičtí pracovníci byli seznámeni s negativními důsledky šikanování, a to jak pro jeho oběti a pachatele, tak i pro celý třídní (školní) kolektiv. Za zvlášť nebezpečnou je třeba považovat tendenci podceňovat počáteční projevy šikanování.

### **Charakteristika šikanování**

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrášovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Nově se může realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu. Ta zahrnuje útoky pomocí e-mailů, sms zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti.

### **Projevy šikanování**

Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu. Mezi základní formy šikany patří:

- **Verbální šikana, přímá a nepřímá – psychická šikana** (součástí je i kyberšikana, děje se pomocí ICT technologií).
- **Fyzická šikana, přímá a nepřímá** (patří sem i krádeže a ničení majetku oběti).
- **Smíšená šikana, kombinace verbální a fyzické šikany** (násilné a manipulativní příkazy apod.).

Za určitých okolností může šikanování přerůst až do forem skupinové trestné činnosti a v některých opravdu závažných případech nabýt i rysy organizovaného zločinu.

### **Stádia šikanování:**

#### **První stadium: Zrod ostrakismu**

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legracky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

#### **Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace**

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

#### **Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra**

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich obětmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

#### **Čtvrté stadium: Většina přijímá normy**

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

#### **Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana**

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, můžeme je označit jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

(Michal Kolář, 2000)

### **Krizový plán**

#### **Kdy má třídní učitel nebo metodik prevence začít vyšetřovat?**

- rodiče oznámí podezření na šikanování nebo žádají o vyšetření týrání jejich dítěte
- dojde k „provalení“ šikanování (učitel je svědkem fyzického útoku, oběť má viditelná zranění)
- oběť nebo její kamarád případ nahlásí učiteli
- šikana vyjde najevo při vyhodnocení depistážních dotazníků
- při nepřímo varujících signálech, kdy žák vysílá skryté signály o pomoc (žák vchází do třídy s učitelem, postává osamoceně, nemá kamaráda, je smutný, ustrašený, má nadměrnou absenci, náhle se mu zhorší prospěch,...) nebo při známkách subtilního násilí a manipulace (žák je přehlížen, odmítán, dostává příkazy a snaží se jim vyhovět, ostatní mu ničí věci a je terčem různých žertů, třída se mu směje, nadává mu, ostatní

do něj strkají, „dobrovolně“ jim dává svačinu).

Při hodnocení projevů vždy posuzujeme, zda jsou přítomny znaky šikanování: fyzické nebo psychické ubližování, záměrnost, opakovanost, cílenost, nepoměr sil, snižování lidské důstojnosti.

**Postup šetření podezření na šikanu probíhá v souladu s platným metodickým pokynem MŠMT pro šetření šikany na školách z roku 2016.**

### **Odhad závažnosti šikany**

Než začneme vyšetřovat, musíme rozeznat, o jak složitý problém jde a zda se nejedná o nějakou neobvyklou formu šikany.

### **Počáteční stadium**

Oběti otevřeně mluví o tom, co se jim stalo a kdo je šikanoval.

Svědkové vyjadřují nesouhlas (i před agresory) a bez většího strachu vypovídají, projevují soucit s obětí.

Agresori nejsou vnímáni jednoznačně pozitivně.

Skupina je málo soudržná, nespolupracující.

### **Pokročilé stadium**

Oběť je ustrašená, nechce prozradit, kdo jí ublížil.

Svědkové odmítají vypovídat, někdy přiznávají, že to mají zakázané, násilí agresora popírají nebo ho bagatelizují. Oběť kritizují, říkají, že si to způsobila sama.

Členové skupiny agresory brání, chválí je, hledají pro ně polehčující okolnosti.

Ve skupině je těžká atmosféra strachu, napětí a nesvobody.

## **Kroky při řešení počáteční šikany (stadium 1-3)**

### **1) Rozhovor s informátory a oběťmi – vytvoření vnějšího obrazu šikanování**

Měli bychom pečlivě zdokumentovat odpovědi na otázky:

Kdo je obětí, popřípadě kolik je obětí?

Kdo je agresor, popřípadě kolik je agresorů, kdo z nich je iniciátor, kdo aktivní účastník a kdo je obětí i agresorem?

Co, kdy, kde a jak dělali agresori konkrétním obětem?

K jak závažným agresivním a manipulativním projevům došlo?

Jak dlouho šikanování trvá?

V případě, že je informátorem rodič, nesmíme jeho výpověď zpochybňovat, ale věc neodkladně řešit. Domluvit se s rodiči na spolupráci, na způsobu ochrany dítěte a naznačit příští kroky.

V případě, že je informátorem sama oběť, je důležité, aby o tom nevěděli ostatní žáci a abychom ji ochránili před agresory.

### **2) Nalezení vhodných svědků**

Vybereme žáky, kteří s obětí kamarádí nebo ji alespoň neodmítají, žáky, kteří jsou nezávislí na agresorech.

### **3) Individuální, případně konfrontační rozhovor se svědky – nikdy ne konfrontace agresorů a obětí!**

Důležité je, abychom rozhovory organizovali tak, aby o nich druzí nevěděli.

### **4) Ochrana obětí**

Po celou dobu vyšetřování je nutné ochránit oběť. Zvýšit dozor, zorganizovat bezpečné příchody a odchody dítěte, v nutném případě nechat dítě doma.

### **5) Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi**

Následuje až po shromáždění důkazů! Slouží k zastavení agrese.

Upozorníme je, že při jakémkoli náznaku šikanování bude jejich potrestání přísnější, případně bude nahlášeno policii. Naopak, pokud budou mít snahu napravit situaci, může to zmírnit kázeňská opatření.

### **6) Výchovná komise**

Posloupnost vedení jednání:

- seznámení rodičů s problémem
- postupné vyjádření pedagogů
- vyjádření žáka
- vyjádření rodičů
- rozhovor komise za zavřenými dveřmi
- seznámení rodičů a žáka se závěry jednání

Výchovná opatření: napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy, převedení do jiné třídy.

Hodnocení sníženou známkou z chování.

### **7) Rozhovor s rodiči obětí**

Úkolem je informovat rodiče o zjištěních a závěrech školy a domluvit se na dalších opatřeních

### **8) Práce s celou třídou**

O způsobu potrestání agresorů informujeme celou třídu. Je třeba s touto třídou nadále pracovat, rozvíjet kamarádské a bezpečné vztahy. Můžeme se také obrátit na odborníky – Středisko výchovné péče, PPP...

### **Rámcový třídní program pro řešení zárodečného stádia šikanování**

Časovým prostorem třídního učitele pro uskutečňování programu jsou společné hodiny osobnostní výchovy (1. stupeň) a osobnostní a sociální výchovy (2. stupeň). Měly by mít odlišný charakter než vyučovací hodiny.

Prostorové uspořádání by mělo být kruhové (komunitní kruh), aby všichni členové na sebe viděli.

Obsah setkání by měl zahrnovat: zahájení, hry, téma dne a kolečko připomínek a dotazů.

Prvním úkolem setkání je postupné přijetí pravidel podporujících spolupráci a kamarádství. (včasný příchod, aktivní účast, otevřenost a upřímnost, pravdomluvnost, ukázněnost, závaznost rozhodnutí).

Dalším krokem je vytvoření specifických pravidel zaměřených na zabránění přímé i nepřímé šikaně s cílem: Jedná se o chování s nulovou tolerancí.

## **Postup při pokročilé šikaně (stadium 4-5) a nestandardní šikaně**

### Počáteční kroky

- překonání šoku pedagogického pracovníka a bezprostřední záchrana oběti
- domluva učitele, který odhalil šikanu, metodika prevence, výchovného poradce a případně dalších pedagogických pracovníků na spolupráci a postupu vyšetřování (přerušit výuku, zajistit dohled ve třídě, zamezit komunikaci mezi dětmi)
- zabránit domluvě na krivé skupinové výpovědi – rozdělit agresory
- pokračovat v podpoře a pomoci oběti : v případě vážnějšího zranění zajistíme lékařskou pomoc, co nejdříve informujeme rodiče, nemá-li oběť vážnější zranění, poskytneme jí podpůrnou péči ( navodíme pocit ochrany a bezpečí, je-li to možné, klademe otázky ke zmapování vnějšího obrazu)
- Ohlásit věc policii

### Další kroky:

Výchovný poradce, metodik prevence a psycholog začne s vyšetřováním šikanování podle kroků 1-8 při vyšetřování počáteční šikany.

### **Režim proti šikanování**

Třídní učitel během celého roku sleduje vztahy mezi dětmi ve třídě.

Všichni pedagogičtí pracovníci jsou informováni o situaci, důsledně vykonávají dozor nad žáky o přestávkách ve škole a v jídelně.

Třídní učitelé oznámí žákům na koho se v případě nutnosti mohou obrátit – třídní učitel, metodik prevence, školní psycholog, výchovný poradce. Je zřízena schránka důvěry v prostorách šaten, na webových stránkách školy je odkaz na aplikaci Nenech to být, která slouží žákům i rodičům k oznamování případů šikany a odkaz na Linku důvěry.

Ve školním řádu jsou jasně stanovena pravidla chování včetně sankcí za jejich porušení.

Pro potrestání agresorů bude využito těchto opatření:

- Napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele.
- Snížení známky z chování.

### **Seznámení rodičů s bojem školy proti šikaně**

Rodiče budou seznámeni s touto problematikou prostřednictvím třídních schůzek, webových stránek školy a informativního letáku.

### **Použitá literatura:**

KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-014-3.